

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

Ципіна Діана Савеліївна

УДК 378.02–057.212:808.1 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор
Колбіна Тетяна Василівна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
завідувач кафедри іноземних мов
та перекладу, м. Харків.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Нагасв Віктор Михайлович,
Харківський національний аграрний
університет ім. В.В.Докучаєва, професор
кафедри менеджменту організацій,
м. Харків;

кандидат педагогічних наук, доцент
Чередніченко Галина Анатоліївна,
Національний університет харчових
технологій, завідувач кафедри ділової
іноземної мови та міжнародної
комунікації, м. Київ.

Захист відбудеться 28 січня 2016 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: 61003, м. Харків, вул. Університетська, 16, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: 61003, м. Харків, вул. Університетська, 16.

Автореферат розісланий 25 грудня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.С.Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах інтенсифікації розвитку інформаційно-комунікаційного суспільства конкурентоспроможними на ринку праці стають менеджери нової формації – з високим рівнем сформованості професійної, соціальної, комунікативної компетентностей, наділені творчим потенціалом, здатні ефективно взаємодіяти з діловими партнерами, зокрема й з інших країн. Необхідність побудови системи професійної підготовки, оновлення цілей і змісту вищої професійної освіти на засадах компетентнісного підходу наголошено в Законі України «Про вищу освіту» та програмних документах стратегії розвитку освіти України. Означені завдання висувають до фахівця управлінської діяльності вимоги логічно й зв'язно викладати зміст інформації, будувати професійне спілкування на діалогічних засадах, аргументовано й толерантно вести дискусію. Відтак, невід'ємною ознакою професіоналізму менеджера стає його риторична компетентність.

Аналіз освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань «Менеджмент», а також досвід викладачів вищої школи свідчать, що існуюча система підготовки слухачів магістратури спрямована головним чином на розвиток когнітивної сфери у процесі вивчення фахових дисциплін. Проте набуттю магістрантами досвіду виконання риторичної діяльності приділяється недостатньо уваги. Відтак, у професійній підготовці майбутніх менеджерів в умовах магістратури гостро постає проблема формування риторичної компетентності. Набуття риторичних умінь і навичок під час навчання у ВНЗ створює підґрунтя для того, щоб фахівці даного професійного напрямку володіли технікою та культурою мовлення, а також сформованими вміннями монологічного і діалогічного мовлення.

Проведений науковий пошук засвідчує, що проблема формування риторичної компетентності майбутніх фахівців досліджувалася за такими напрямками: професійна підготовка майбутніх менеджерів (Н.Банько, В.Нагаєв, І.Томарева та інші), теоретичні аспекти культури ділового спілкування (В.Андреєв, В.Будянська, В.Лівенцова та інші); професійне спілкування майбутніх фахівців економічної сфери (В.Будянська, О.Куліш, Н.Логутіна та інші); визначення сутності та структури риторичної діяльності (Л.Анісарова, Н.Голуб, М.Препотенська, Г.Сагач та інші); шляхи практичного застосування риторичних знань і вмінь (С.Мінеєва, В.Нищета, А.Первушина, Й.Стернін, Л.Ткаченко та інші); формування у студентів навичок монологічного висловлювання (Т.Ладиженська, Т.Плесцова, Н.Романова, О.Щавелева та інші); формування у студентів навичок діалогічного мовлення (С.Амеліна, Л.Бурман, Г.Шкляєва та інші).

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, питання формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки не отримали достатнього висвітлення у педагогічній науці. Аналіз практики підготовки майбутніх фахівців даного напрямку свідчить про недостатній рівень сформованості у них такої компетентності.

Вивчення і подальший аналіз результатів теоретичних досліджень учених щодо формування риторичної компетентності і практичного досвіду організації

процесу професійної підготовки майбутніх менеджерів у ВНЗ дозволили виявити низку *суперечностей* між: потребою суспільства у менеджерах з високим рівнем сформованості риторичної компетентності та недостатнім рівнем її формування в процесі професійної підготовки цих фахівців; необхідністю вдосконалення процесу формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних основ її формування; потребами слухачів магістратури напряму «Менеджмент» у формуванні риторичної компетентності та недостатньою риторизацією їхньої професійної підготовки.

Ці суперечності обумовили проблему дослідження, яка полягає у підвищенні рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки. Актуальним є проектування цілісного педагогічного процесу формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки, який передбачає теоретичне обґрунтування, розроблення й реалізацію відповідної педагогічної технології.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість, необхідність подолання наявних суперечностей та потреби педагогічної практики зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Харківського національного економічного університету ім. С.Кузнеця в рамках комплексної наукової теми № 40/ 2015-2016 «Планування, моніторинг, самооцінка діяльності і розвитку вищого навчального закладу» (державний реєстраційний № 0115U002377).

Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного економічного університету ім. С.Кузнеця (протокол № 6 від 21.01.2013 р.) й узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити педагогічну технологію формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Визначити сутність і структуру риторичної компетентності в професійній діяльності менеджера на основі аналізу наукової літератури.

2. Здійснити аналіз існуючих систем формування риторичної компетентності майбутніх магістрів з менеджменту в процесі професійної підготовки та визначити проблему дослідження.

3. Теоретично обґрунтувати і розробити модель та педагогічну технологію формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки.

4. Експериментально перевірити результативність розробленої педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки.

Об'єкт дослідження – магістерська підготовка майбутніх менеджерів.

Предмет дослідження – педагогічна технологія формування риторичної компетентності майбутніх магістрів з менеджменту.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що підвищенню рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів сприятиме впровадження в процес їхньої професійної підготовки педагогічної технології, розробленої на основі моделі формування риторичної компетентності, провідною ознакою якої є поетапне засвоєння досвіду риторичної діяльності.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять наукові підходи в освіті: діяльнісний (Г.Атанов, О.Брушлинський, М.Каган, О.Леонт'єв, С.Рубінштейн та інші), системний (В.Безрукова, В.Беспалько, Т.Дмитренко, К.Яресько та інші), компетентнісний (В.Болотов, І.Зимня, О.Садовська, А.Хуторський та інші), особистісно-орієнтований (І.Бех, В.Загвязинський, І.Якиманська та інші); теорія проблемного навчання (Г.Атанов, В.Давидов, І.Лернер, М.Махмутов та інші); теорії змісту навчання (В.Безрукова, В.Беспалько, Л.Гур'є та інші); наукові роботи з дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів (Н.Банько, О.Куліш, В.Нагаєв, І.Томарева та інші); наукові роботи з дослідження проблеми формування риторичної компетентності (Л.Бурман, В.Нищета, Г.Онуфрієнко, Л.Тукмачова та інші).

Для розв'язання поставлених завдань і з метою перевірки гіпотези використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення й систематизація наукової, навчально-методичної літератури, а також нормативної документації для обґрунтування категоріального апарату дослідження, визначення суті, структури, функцій риторичної компетентності; аналіз факторів впливу на навчальну діяльність – для визначення проблеми дослідження й обґрунтування її актуальності; моделювання – для розробки моделі педагогічного процесу формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки; *емпіричні*: методи діагностики, адаптовані відповідно до завдань дослідження; методи збирання емпіричного матеріалу (анкетування, бесіда, письмове й усне опитування), метод опосередкованого спостереження, експертного опитування для визначення рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки результативності педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки; *статистичні* – методи математичної статистики (критерій Пірсона) для статистичного оброблення й аналізу експериментальних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено:

– модель формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури, яка відображає особливості її формування в системі професійної підготовки магістрів з менеджменту, а саме: поетапне засвоєння досвіду риторичної діяльності; риторизацію професійної підготовки; інтеграцію змісту

формування риторичної компетентності зі змістом дисциплін професійної підготовки магістрів напряму «Менеджмент» на основі міжпредметних зв'язків;

– педагогічну технологію формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки, яка складається з трьох етапів: удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок; формування вмінь монологічного мовлення; формування вмінь діалогічного мовлення та інваріантних кожному етапу мікроетапів реалізації навчальної діяльності (мотиваційно-цільового, когнітивно-орієнтувального, діяльнісно-операційного, оцінно-корекційного), що підвищує рівень сформованості риторичної компетентності;

уточнено:

– структуру риторичної компетентності менеджера, уточнення полягає у виокремленні компонентів: мотиваційного (мотивація і вольовий прояв до набуття і вдосконалення риторичної компетентності з метою професійного особистісного зростання); концептуально-когнітивного (системні знання з риторики, необхідні для здійснення управлінської діяльності, та способи їх здобуття); комунікативно-діяльнісного (реалізація вимовних, лексичних, граматичних навичок; умінь монологічного та діалогічного мовлення у стандартних і нестандартних комунікативних ситуаціях професійної діяльності), рефлексивного (здатність до оцінювання як власної риторичної діяльності, так і партнерів з комунікації);

подальшого розвитку набули:

– принципи формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки; розвиток полягає у визначенні специфічних принципів: риторизації професійної підготовки, ідеаловідповідності, пріоритету практики, гармонізуючого діалогу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні у процес магістерської підготовки майбутніх менеджерів педагогічної технології формування риторичної компетентності, зокрема, розробленні й апробації факультативного курсу «Риторика професійного спрямування», навчального посібника «Тренінги з формування риторичної компетентності», рекомендованого для викладачів і студентів магістратури напряму «Менеджмент».

Матеріали дослідження **впроваджено** у навчальний процес Дніпропетровського національного університету ім. О.Гончара (довідка № 86-904-140 від 17.06.2015 р.), Херсонського державного університету (довідка № 01-28/1334 від 16.06.2015 р.), Харківського національного економічного університету ім. С.Кузнеця (довідка № 15/86-28-87 від 08.06.2015 р.), Харківського національного університету будівництва та архітектури (довідка № 07/909 від 28.04.2015 р.).

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані викладачами під час професійної підготовки майбутніх магістрів з менеджменту при вивченні навчальних дисциплін «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Інвестиційний менеджмент», «Міжнародний маркетинг», «Ділова іноземна мова».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях:

міжнародних: «Соціальні комунікації в стратегії формування суспільства знань» (Харків, 2009), «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії» (Харків, 2010), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2013), «Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця» (Харків, 2013), «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (Харків, 2013), «Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця» (Харків, 2014), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014); *всеукраїнських*: «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи» (Харків, 2012), «Компетентнісно орієнтований підхід до освіти» (Харків, 2014); *регіональних*: «Стратегічні аспекти розвитку освіти в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір» (Харків, 2014). Матеріали дослідження обговорено та позитивно оцінено на засіданнях кафедри менеджменту, кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету ім. С.Кузнеця; кафедри менеджменту Харківського національного університету будівництва та архітектури; кафедр економічного факультету Дніпропетровського національного університету ім. О.Гончара; кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології та кафедри менеджменту Херсонського державного університету.

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційної роботи викладено в 17 одноосібних публікаціях, з яких 6 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в іноземному науковому періодичному виданні, 9 тез – у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій, 1 – навчальний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (274 найменування, з них 34 – іноземною мовою), 18 додатків на 43 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінки, з яких 196 сторінок основного тексту. Робота містить 27 таблиць та 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про апробацію та впровадження здобутих результатів.

У першому розділі – **«Формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки як педагогічна проблема»** – проаналізовано професійну діяльність менеджера, виокремлено її особливості; на основі аспектного аналізу наукової літератури визначено сутність і структуру риторичної компетентності (РК) менеджера; обґрунтовано особливості процесу формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури; проаналізовано існуючі системи формування РК майбутніх менеджерів та визначено проблему дослідження.

На основі аналізу праць учених щодо професійної діяльності менеджера (А.Казанцев, Г.Мінцберг, Г.Осовська, А.Пилипенко та інші) встановлено, що виконання функцій управління (планування, організації, мотивації та контролю), прийняття управлінських рішень та підтримка внутрішніх і зовнішніх комунікацій в організації здійснюються на основі риторичної діяльності.

Проведено аналіз теоретичних аспектів понять «риторична діяльність менеджера» (РД) і «риторична компетентність менеджера», проаналізовано теоретичні джерела щодо дослідження РК у різних галузях знань (філософія, культурологія, соціальні комунікації, психологія, лінгвістика, педагогіка). Проведений аспектний аналіз і опрацювання досліджень науковців-педагогів щодо сутності понять компетентності (В.Болотов, Н.Гончарова, І.Зимня, В.Лозова, О.Садовська, І.Чемерис та інші) і риторичної компетентності (Л.Горобець, Л.Тукмачова та інші) дали змогу визначити риторичну компетентність менеджера як здатність до ефективного здійснення риторичної діяльності в професійній сфері, що ґрунтується на системних знаннях з риторики, необхідних для виконання функцій управління (планування, організації, мотивації та контролю), та способах їх здобуття, риторичних умінь та навичках, а також особистісних якостях, які проявляються через умотивованість, вольовий прояв і здатність до рефлексії.

Аналіз наукових праць учених (Л.Бурман, Є.Проворова, Л.Тукмачова та інші) дозволив уточнити структуру РК, склад якої становлять такі компоненти: мотиваційний, концептуально-когнітивний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивний. Мотиваційний компонент стосується потреб майбутнього менеджера у формуванні РК, мотивів та вольового прояву до здійснення риторичної діяльності. Концептуально-когнітивний компонент охоплює необхідні знання з риторики, а також способи здобуття нових знань риторичної спрямованості, включаючи пошук, систематизацію та аналіз інформації, системно-творчий підхід до її відбору. Комунікативно-діяльнісний компонент пов'язаний із досвідом реалізації здобутих вимовних, лексичних, граматичних навичок, умінь монологічного та діалогічного мовлення майбутнього менеджера, що дозволяє йому ефективно діяти у різноманітних стандартних і нестандартних комунікативних ситуаціях професійної діяльності. Рефлексивний компонент передбачає оцінювання як власної РД, так і партнерів з комунікації.

Аналіз досліджень учених В.Болотова, Л.Мамчур, Ю.Пасова дав змогу встановити, що в процесі формування РК набуття досвіду здійснення РД охоплює етапи: удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок; формування вмінь монологічного мовлення; формування вмінь діалогічного мовлення. На основі праць науковців (С.Мінеєва, Г.Сагач, С.Тихонов та інші) визначено, що процес формування РК має здійснюватися на основі риторизації професійної підготовки. Це передбачає відбір навчального матеріалу з метою визначення гуманітарного потенціалу кожного навчального предмета професійної підготовки, а також використання методів, форм і засобів навчання, які забезпечують мовленнєву взаємодію. Аналіз праць В.Ковальова, В.Максимової, М.Стурикової та інших учених дозволив засвідчити, що процес формування РК може бути реалізований на основі інтеграції змісту формування риторичної компетентності зі змістом

дисциплін професійної підготовки магістрів напряму «Менеджмент». Отже, формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури визначено як цілісний педагогічний процес, який має такі особливості: поетапне засвоєння досвіду риторичної діяльності; риторизація професійної підготовки; інтеграція змісту формування риторичної компетентності зі змістом дисциплін професійної підготовки магістрів напряму «Менеджмент» на основі міжпредметних зв'язків.

За результатами аналізу існуючих систем формування РК майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки зафіксовано недостатній рівень її сформованості. Однією з основних причин цього є неспроможність наявних технологій сформувати у магістрантів на належному рівні техніку і культуру мовлення, вміння монологічного та діалогічного мовлення, а також мотивацію, вольовий прояв до набуття РД і здатність до рефлексії РД. Це обумовило проблему дослідження, яка полягає у підвищенні рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки.

У другому розділі – **«Теоретичні та методичні засади розроблення педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки»** – визначено теоретичні та методичні основи дослідження; розроблено цілі, зміст, методи, форми та засоби формування РК; уточнено критерії й показники сформованості РК; побудовано модель процесу формування РК і спроектовано відповідну педагогічну технологію.

Аналіз сучасних парадигм (гуманістичної, культурологічної, знаннєвої), підходів і принципів дозволив визначити теоретичні засади реалізації педагогічного процесу формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури. Обґрунтовано доцільність застосування концепції особистісно-орієнтованого навчання як теоретичної основи формування РК; доведено необхідність організації й реалізації процесу формування РК на засадах системного, компетентнісного, контекстного, комунікативно-діяльнісного й знаково-символічного підходів. Аналіз педагогічних принципів формування РК виявив необхідність доповнення загальнодидактичних принципів специфічними, а саме: риторизації професійної підготовки, ідеаловідповідності, пріоритету практики, гармонізуючого діалогу.

Розроблено цілі, зміст, методи, форми, засоби формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури. Головна мета – формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки – втілюється в цілях на рівні кожного з компонентів РК: мотиваційного (формування мотивів, вольового прояву до здійснення РД), концептуально-когнітивного (засвоєння системних знань з риторики та способів здобуття нових знань риторичної спрямованості, включаючи пошук, систематизацію та аналіз інформації, системно-творчий підхід до її відбору); комунікативно-діяльнісного (набуття досвіду реалізації риторичних умінь і навичок у професійній сфері); рефлексивного (формування рефлексії стосовно РД). Формування РК майбутніх менеджерів здійснюється на основі інтегрованого змісту, який реалізується як у дисциплінах професійної підготовки майбутніх магістрів з менеджменту («Інвестиційний менеджмент», «Міжнародний маркетинг», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Ділова іноземна мова»), так і спецкурсі «Риторика професійного спрямування». При цьому доцільним є

застосування комунікативно орієнтованих, переважно інтерактивних, дослідницьких методів, а також діалогових форм під час навчальної та позанавчальної діяльності. Серед засобів формування РК виокремлено навчальну, фахову, у т.ч. періодичну літературу, аудіо-, відеозасоби, засоби мультимедіа.

Уточнено критерії та показники сформованості РК майбутніх менеджерів, серед яких виділено: знаннєвий (показники – якість знань: повнота, оперативність, гнучкість; способи здобуття нових знань риторичної спрямованості); мовно-мовленнєвий (показники – культура мовлення, техніка мовлення, сформованість умінь монологічного та діалогічного мовлення); суб'єктний (показники – мотивація і вольовий прояв до набуття та вдосконалення РК, рефлексія щодо власного риторичного досвіду, аналіз РД партнерів з комунікації). Сформованість РК визначається за трьома рівнями: низьким, середнім, високим.

Побудовано модель формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури (див. рис.), яка відображає особливості формування РК в системі професійної підготовки фахівців з менеджменту та включає головну мету, яка полягає у формуванні РК майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки, а також блоки, що відтворюють логіку здійснення педагогічного процесу: концептуально-діагностичний (методологічні підходи, принципи формування РК, аналіз факторів впливу на процес формування РК, діагностика початкового рівня сформованості РК магістрантів та їхньої готовності до підвищення рівня РК); змістовий (інтегрований зміст формування РК у слухачів магістратури напряму «Менеджмент», компоненти риторичної компетентності); процесуальний (комплекс методів, форм і засобів формування РК); контрольний (критерії, показники та рівні сформованості РК).

Теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічну технологію формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури. Передбачено її поступову реалізацію на етапах: удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок; формування вмінь монологічного мовлення; формування вмінь діалогічного мовлення. На кожному з них здійснюється повний цикл навчальної діяльності, що охоплює мотиваційно-цільовий, когнітивно-орієнтувальний, діяльнісно-операційний і оцінно-корекційний мікроетапи.

Етап удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок передбачає розвиток техніки та культури мовлення майбутніх менеджерів. Провідними методами на цьому етапі є метод мозкової атаки, мовленнєві ігри, створення асоціограм, метод самодіагностики. Удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок здійснюється під час проблемних лекцій, лекцій-діалогів, практичних занять, а також тренінгів з розвитку техніки та культури мовлення. Мотиваційно-цільовий мікроетап передбачає розвиток мотивації та вольового прояву магістрантів до вдосконалення техніки та культури мовлення. На когнітивно-орієнтувальному мікроетапі передбачено роботу із засвоєння магістрантами знань щодо сутності техніки та культури мовлення. Діяльнісно-операційний мікроетап спрямовано на оволодіння магістрантами техніки мовлення, зокрема, диханням, правильною дикцією, керуванням голосом, інтонацією; а також оволодіння культурою мовлення, зокрема, такими складниками, як правильність, точність,

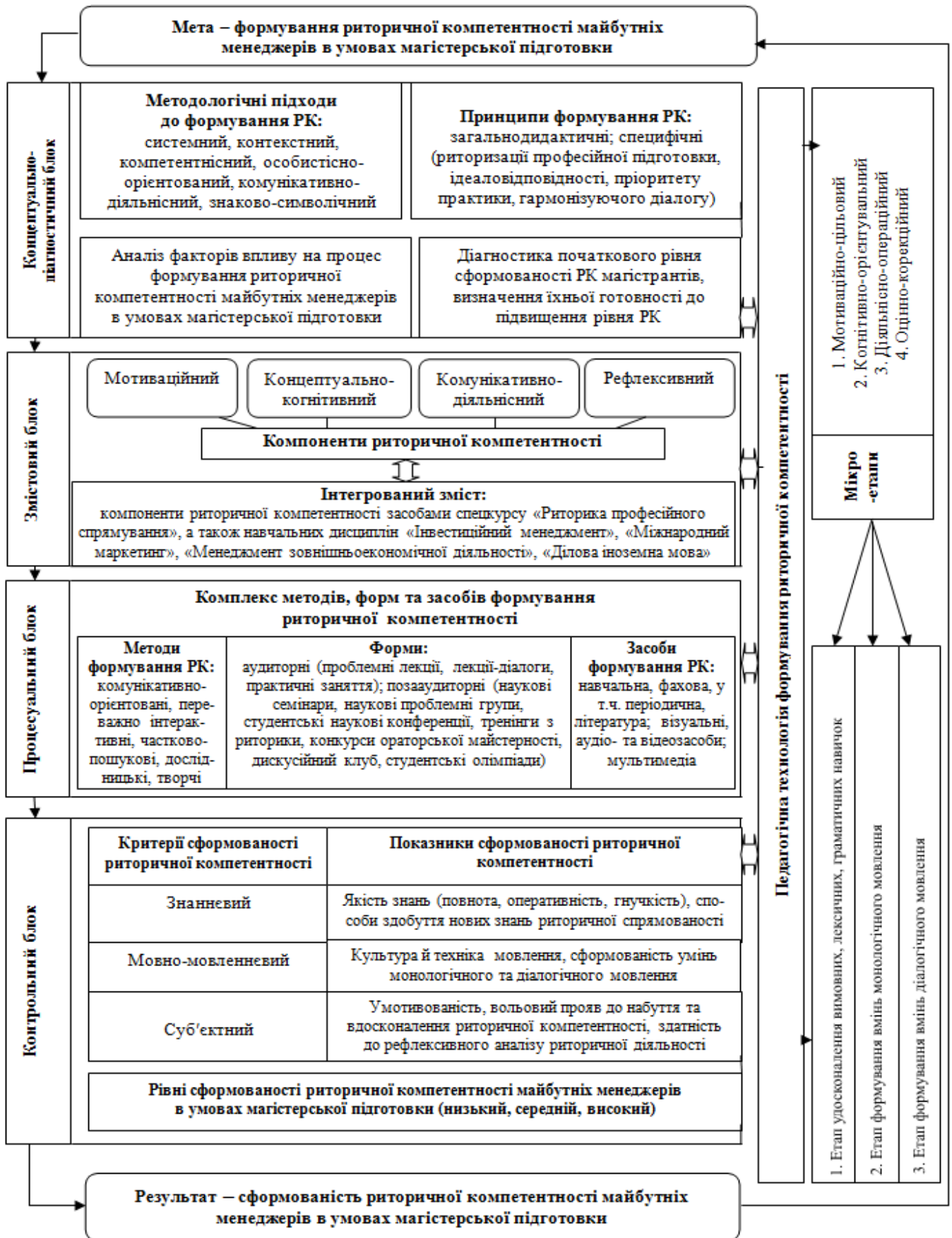

Рис. Модель формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки

виразність, естетичність, доречність висловлення, комунікативна доцільність, логічність, ясність та доступність викладу, а також дотримання етичних норм усного мовлення й слухання. Оцінно-корекційний мікроетап пов'язаний із розвитком здатності до рефлексивного аналізу вимовних та лексико-граматичних навичок.

На етапі формування вмінь монологічного мовлення передбачено роботу, спрямовану на розвиток у майбутніх менеджерів відповідних умінь, що мають підготовлений характер. Провідними методами на цьому етапі є метод мозкової атаки, метод ситуаційного навчання, метод «блайднес», рольові й ділові ігри, метод презентацій. Серед організаційних форм навчальної діяльності запропоновано проблемні лекції, лекції-діалоги, практичні заняття, тренінги з формування вмінь монологічного мовлення, студентські наукові конференції, наукові семінари, гуртки, олімпіади, конкурси з ораторської майстерності. Мотиваційно-цільовий мікроетап спрямовано на формування мотивації та вольового прояву до формування вмінь монологічного мовлення. Когнітивно-орієнтувальний мікроетап пов'язаний із засвоєнням знань щодо категорій риторики, риторичного інструментарію, технології організації й проведення презентацій. Роботу на діяльнісно-операційному мікроетапі спрямовано на розвиток умінь оперативно й гнучко застосовувати вміння монологічного мовлення, добирати переконливі засоби аргументації, доречно застосовувати невербальні засоби комунікації, а також дотримуватися активного стилю комунікативної поведінки, впевнено встановлювати контакт з аудиторією. Оцінно-корекційний мікроетап передбачає розвиток здатності до рефлексивного аналізу набутих монологічних умінь.

Етап формування вмінь діалогічного мовлення пов'язаний із розвитком у майбутніх менеджерів відповідних умінь, які мають непідготовлений характер. Серед провідних методів на цьому етапі виділено: метод дискусій, метод PRES-формули, «Сократів діалог», диспут, дебати, інтерв'ю, метод форум-театру, рольові й ділові ігри, метод «кейс-стаді». Ефективними формами організації навчальної діяльності є проблемні лекції, лекції-діалоги, практичні заняття, тренінги, наукові семінари та гуртки, дебатний клуб. Мотиваційно-цільовий мікроетап спрямовано на формування мотивації та вольового прояву до формування вмінь діалогічного мовлення. Когнітивно-орієнтувальний мікроетап передбачає засвоєння знань щодо категорій діалогічного мовлення, а також технології організації й проведення ділових нарад, засідань, перемовин. Діяльнісно-операційний мікроетап пов'язаний із виробленням активного стилю комунікативної поведінки промовця; розвитком умінь гнучко змінювати мовленнєві стратегії й тактики; добирати переконливі засоби аргументації, а також доречно застосовувати і правильно інтерпретувати невербальні засоби комунікації. Оцінно-корекційний мікроетап передбачає розвиток здатності до рефлексивного аналізу сформованих умінь діалогічного мовлення.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка результативності реалізації педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки»** – розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту з перевірки результативності впровадження розробленої педагогічної технології, проаналізовано узагальнені результати педагогічного експерименту.

Для перевірки гіпотези протягом 2012–2015 рр. проведено педагогічний експеримент, який передбачав три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. Основною базою проведення педагогічного експерименту був Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця. Загальна кількість учасників експерименту становила 222 особи, з них магістрантів напряму підготовки «Менеджмент» – 182, викладачів – 40 осіб.

На констатувальному етапі експериментального дослідження було здійснено вибір контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп, кількість яких складала 29 та 29 осіб відповідно. Визначено вихідний рівень сформованості РК магістрантів відповідно до розроблених критеріїв, статистична оцінка якого свідчила про відсутність істотної різниці між групами.

Діагностичний інструментарій був комплексним, спрямованим на дослідження показників сформованості РК. Показники суб'єктивного критерію оцінювались на основі таких засобів діагностики: мотивація до набуття та вдосконалення РК – авторська інтерпретація методики А.Реана, В.Якуніна «Мотивація професійної діяльності», вольовий прояв до набуття та вдосконалення РК – методика «Діагностика вольового потенціалу особистості»; рефлексія щодо власного риторичного досвіду, аналіз РД партнерів з комунікації – діагностика індивідуальної міри вираження властивості рефлексивності А.Карпова. Встановлення рівня сформованості РК за знаневим критерієм – методика І.Подласого щодо визначення індивідуального коефіцієнта рівня знань, умінь і навичок на основі виокремлення інформаційно-змістових елементів тексту, методика Г.Єльнікової – щодо визначення індивідуальних коефіцієнтів репродуктивного, евристичного, творчого рівнів діяльності. Сформованість показників за мовно-мовленнєвим критерієм РК діагностувалась за допомогою тестів «Чи комунікабельні Ви?», «Уміння викладати свої думки», «Ваш стиль публічних виступів», «Який Ви лектор?», «Взаємодія», «Тактика ведення ділових перемовин», «Рівень володіння невербальними засобами в процесі ділового спілкування», «Уміння слухати», «Самооцінка готовності до ведення спору, перемовин, розв'язання конфлікту», а також анкет спостереження.

Результати констатувального етапу експерименту дозволили дійти висновку, що рівень сформованості РК магістрантів був переважно низьким (ЕГ – 49,42%, КГ – 55,94%) та середнім (ЕГ – 39,08%, КГ – 37,16%), що є недостатнім для їхньої професійної підготовки. Це свідчить про неповний обсяг знань щодо категорій риторики, шаблонність і недостатню гнучкість їх застосування на практиці; низький та середній рівень володіння вміннями монологічного та діалогічного мовлення, а також технікою та культурою мовлення; недостатній рівень мотивації і вольового прояву до здійснення РД у майбутній професійній діяльності, недостатню сформованість рефлексії виконання риторичної діяльності.

Отже, результати констатувального етапу педагогічного експерименту підтвердили актуальність і доцільність обраної теми дослідження, а також дали змогу виявити початковий рівень сформованості РК і зробити висновок стосовно однорідності експериментальної й контрольної груп.

На формуальному етапі експерименту в процес магістерської підготовки майбутніх менеджерів експериментальної групи було впроваджено розроблену

педагогічну технологію. Навчання у контрольній групі проводилось традиційним способом.

Формування РК здійснювалось засобами спеціального курсу «Риторика професійного спрямування», до складу якого, згідно з етапами педагогічної технології, увійшли модулі: модуль 1 «Техніка і культура мовлення», модуль 2 «Формування вмінь монологічного мовлення», модуль 3 «Формування вмінь діалогічного мовлення». Окрім цього, формування РК відбувалось при вивченні навчальних дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх менеджерів, а саме: «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Міжнародний маркетинг», «Інвестиційний менеджмент», «Ділова іноземна мова». У таких умовах розгляд окремих тем і питань було здійснено через вирішення магістрантами проблемних ситуацій (кейсів), проведення дискусій, презентацій, ділових ігор. В ЕГ також проведено позааудиторні заходи: тренінги з формування РК, студентські олімпіади, наукові конференції, засідання дебатного клубу.

На контрольному етапі експерименту співставлялись результати із сформованості РК магістрантів контрольної та експериментальної груп за визначеними критеріями й показниками (див. табл.).

Таблиця

Результати експериментальної перевірки розробленої педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки (приріст у %)

№ п/п	Критерії та показники сформованості РК	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	<i>Знаннєвий критерій</i>						
1.1	Повнота знань	0	20,69	0	3,45	0	-24,14
1.2	Оперативність знань	3,44	27,59	3,45	3,44	-6,89	-31,03
1.3	Гнучкість знань	3,45	20,68	3,45	6,91	-6,9	-27,59
2.	<i>Мовно-мовленнєвий критерій</i>						
2.1	Техніка мовлення	0	13,79	0	13,79	0	-27,58
2.2	Культура мовлення	0	17,23	0	6,9	0	-24,13
2.3	Сформованість умінь монологічного та діалогічного мовлення	3,45	20,7	0	6,89	-3,45	-27,59
3.	<i>Суб'єктний критерій</i>						
3.1	Мотивація до набуття та вдосконалення риторичної компетентності	0	13,8	6,89	13,79	-6,89	-27,59

1	2	3	4	5	6	7	8
3.2	Вольовий прояв до набуття та вдосконалення риторичної компетентності	0	17,24	6,9	6,9	-6,9	-24,14
3.3	Рефлексія риторичної діяльності	0	24,13	3,45	3,45	-3,45	-27,58
<i>Сформованість риторичної компетентності</i>							
	Середні значення	1,15	19,54	2,68	7,28	-3,83	-26,81

Результатами контрольного етапу експерименту підтверджено результативність теоретично обґрунтованої педагогічної технології формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки. Експеримент показав, що більшість магістрантів ЕГ досягли середнього та високого рівнів сформованості РК. Позитивну динаміку зафіксовано у підвищенні рівня сформованості РК магістрантів ЕГ за всіма критеріями. Так, на 19,54% зросла кількість магістрантів ЕГ з високим рівнем сформованості РК, у контрольній групі цей показник становив 1,15%. Водночас зросла кількість магістрантів ЕГ із середнім рівнем сформованості РК (приріст склав 7,28%). На 26,81% зменшилась кількість магістрантів ЕГ з низьким рівнем сформованості РК, у контрольній групі цей показник становив 3,83%.

Математичні обчислення за критерієм Пірсона довели, що магістранти ЕГ продемонстрували результати, які в статистичному вимірі значно відрізняються від результатів контрольної групи із рівнем достовірності 95%.

Завдяки впровадженню педагогічної технології магістранти підвищили якість знань риторичної спрямованості, рівень техніки й культури мовлення, вмінь монологічного й діалогічного мовлення, а також мотивації, вольового прояву до набуття й вдосконалення РД, риторичної рефлексії.

Проведений аналіз результатів контрольного етапу експерименту підтвердив гіпотезу дослідження щодо підвищення рівня сформованості РК майбутніх менеджерів через реалізацію розробленої педагогічної технології, що свідчить про досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теоретичного узагальнення запропоновано новий підхід до вирішення наукової проблеми підвищення рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом обґрунтування, розроблення та впровадження у процес професійної підготовки майбутніх магістрів з менеджменту педагогічної технології формування риторичної компетентності, розробленої на основі моделі її формування, провідною ознакою якої є поетапне засвоєння досвіду риторичної діяльності. Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи надало можливість сформулювати такі висновки:

1. Здійснено аналіз професійної діяльності менеджера, виокремлено її

особливості, серед яких: здійснення функцій управління (планування, організації, мотивації та контролю), прийняття управлінських рішень, підтримка внутрішніх і зовнішніх комунікацій в організації на основі риторичної діяльності, що передбачає володіння фахівцями з менеджменту високим рівнем РК.

На основі аналізу наукової літератури визначено сутність та структуру РК в професійній діяльності менеджера. Вивчення теоретичних джерел щодо дослідження РК у різних галузях знань (філософія, культурологія, соціальні комунікації, педагогіка, психологія, лінгвістика) довів, що РК є інтегративною характеристикою особистості майбутнього менеджера. Це дозволило визначити РК менеджера як здатність до ефективного здійснення риторичної діяльності в професійній сфері, що ґрунтується на системних знаннях з риторики, необхідних для виконання функцій управління (планування, організації, мотивації та контролю), та способах їх здобуття, риторичних умінь та навичках, а також особистісних якостях, які проявляються через умотивованість, вольовий прояв і здатність до рефлексії.

Уточнено, що до структури РК входять такі компоненти: мотиваційний (мотивація й вольовий прояв до набуття і вдосконалення риторичної компетентності з метою професійного особистісного зростання); концептуально-когнітивний (системні знання з риторики, необхідні для здійснення управлінської діяльності, та способи їх здобуття); комунікативно-діяльнісний (реалізація вимовних, лексичних, граматичних навичок; умінь монологічного та діалогічного мовлення у стандартних і нестандартних комунікативних ситуаціях професійної діяльності), рефлексивний (здатність до оцінювання як власної риторичної діяльності, так і партнерів з комунікації).

2. Аналіз існуючих систем формування РК майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки показав їхню неспроможність сформуванню у магістрантів на належному рівні риторичну компетентність, зокрема, техніку та культуру мовлення, вміння монологічного та діалогічного мовлення, а також мотивацію, вольовий прояв до набуття РД, здатність до рефлексії РД. Встановлено, що однією з основних причин цього є недостатнє врахування особливостей процесу формування РК майбутніх менеджерів, серед яких: поетапне засвоєння досвіду риторичної діяльності; риторизація професійної підготовки; інтеграція змісту формування риторичної компетентності зі змістом дисциплін професійної підготовки магістрів напряму «Менеджмент» на основі міжпредметних зв'язків.

На основі аналізу результатів теоретичних досліджень учених щодо формування риторичної компетентності і практичного досвіду організації процесу професійної підготовки майбутніх менеджерів у ВНЗ визначено наукову проблему дослідження, яка полягає у підвищенні рівня сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки.

3. Теоретично обґрунтовано і розроблено модель формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури, яка складається з компонентів, що взаємопов'язані прямими й зворотними зв'язками. До них відносяться: головна мета, а також блоки: концептуально-діагностичний (методологічні підходи; принципи формування РК, зокрема риторизації професійної підготовки, ідеаловідповідності, пріоритету практики, гармонізуючого діалогу; аналіз факторів впливу на процес

формування РК; діагностика початкового рівня сформованості РК магістрантів та їхньої готовності до підвищення рівня РК); змістовий (інтегрований зміст формування РК магістрантів на пряму «Менеджмент», компоненти риторичної компетентності); процесуальний (комплекс методів, форм і засобів формування РК); контрольний (критерії, показники та рівні сформованості РК). Модель відтворює особливості формування РК в процесі професійної підготовки магістрів з менеджменту.

Теоретично обґрунтовано і розроблено педагогічну технологію формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури, яка складається з трьох етапів: удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок; формування вмінь монологічного мовлення; формування вмінь діалогічного мовлення. На кожному етапі реалізуються мікроетапи навчальної діяльності: мотиваційно-цільовий, когнітивно-орієнтувальний, діяльнісно-операційний, оцінно-корекційний.

Етап удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок пов'язаний із засвоєнням магістрантами знань та вмінь з техніки та культури мовлення. На етапі формування вмінь монологічного мовлення здійснюється навчальна діяльність, спрямована на засвоєння знань щодо категорій риторики, розвиток умінь оперативно й гнучко застосовувати знання з риторики за зміни ситуації, вироблення активного стилю комунікативної поведінки, впевнене встановлення контакту з аудиторією, розвиток уміння добирати переконливі засоби аргументації, доречно застосовувати невербальні засоби комунікації. Етап формування вмінь діалогічного мовлення передбачає засвоєння знань щодо категорій діалогічного мовлення, вироблення активного стилю комунікативної поведінки промовця, розвиток уміння гнучко змінювати мовленнєві стратегії й тактики, добирати переконливі засоби аргументації, доречно застосовувати і правильно інтерпретувати невербальні засоби комунікації. На кожному з етапів здійснюється розвиток мотивації та вольового прояву, а також здатності до рефлексивного аналізу риторичної діяльності.

4. Експериментально перевірено результативність розробленої педагогічної технології формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки, впровадженої в експериментальній групі. Результатами контрольного етапу експерименту підтверджено її перевагу у порівнянні з традиційною технологією. Позитивну динаміку показників сформованості РК зафіксовано у магістрантів ЕГ за всіма критеріями. Кількість магістрантів ЕГ з високим рівнем сформованості РК підвищилась на 19,54%, у контрольній групі цей показник становив 1,15%. Також зросла кількість магістрантів ЕГ із середнім рівнем сформованості РК (приріст склав 7,28%). Водночас суттєво зменшилась кількість магістрантів ЕГ з низьким рівнем сформованості РК – на 26,81%, зменшення у контрольній групі становило 3,83%. Результати математичних обчислень за критерієм Пірсона довели статистичну значущість різниці отриманих результатів експерименту з рівнем достовірності 95%, що підтверджує гіпотезу дисертаційної роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів педагогічної проблеми. Перспективним є вивчення психолого-педагогічних умов формування РК майбутніх магістрів з менеджменту, шляхів підвищення ораторської майстерності викладачів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Ципіна Д.С. Факторний підхід до обґрунтування необхідності формування риторичної компетентності професійного спрямування у студентів економічних ВНЗ / Д.С.Ципіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 21 (74). – С. 433–441.

2. Ципіна Д.С. Визначення й обґрунтування системи педагогічних принципів формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 26 (79). – С. 413–421.

3. Ципіна Д.С. Педагогічна технологія формування у майбутніх менеджерів риторичної компетентності професійного спрямування / Д.С.Ципіна // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка: зб. наук. пр. – Луганськ, 2012. – № 19 (254). – Ч.1. – С. 202–208.

4. Ципіна Д.С. Аспектний аналіз риторичної діяльності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. – Слов'янськ: ДДПУ, 2013. – Вип. LXVI. – С. 200–210.

5. Ципіна Д.С. Формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки як педагогічна проблема / Д.С.Ципіна // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. – Ч.2. – С. 411–416.

6. Ципіна Д.С. Експериментальне дослідження ефективності педагогічної технології формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г.Шевченка, 2015. – Вип. 124. – С. 238–240.

7. Tsypina D. Substantiation of the model of rhetorical competence formation of the future masters in management / D.Tsypina // Молодой ученый : ежемес. научн. журн. – Казань, 2015. – № 6 (86). – С. 716–718.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Ципіна Д.С. Аналіз генезису дискурсивного типу помилок у процесі міжкультурної комунікації / Д.С.Ципіна // Соціальні комунікації в стратегії формування суспільства знань: матеріали Міжнар. наук. конф. (Харків, 26–27 лютого 2009 р.). – Харків : ХДАК, 2009. – Ч. 1. – С. 65–67.

9. Ципіна Д.С. Мовний портфоліо як засіб розвитку у студентів рефлексійної здатності / Д.С.Ципіна // Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії : зб. статей Міжнар. наук. конф. (Харків, 21–23 квітня 2010 р.). – Харків : ФОП Александрова К.М., ВД «ІНЖЕК», 2010. – С. 298–300.

10. Ципіна Д.С. Питання необхідності формування мовної особистості майбутнього менеджера засобами риторики у ВНЗ економічного профілю / Д.С.Ципіна // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 16 травня 2012 р.). – Харків : НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2012. – С. 148–150.

11. Ципіна Д.С. Компонентний аналіз структури професійної риторичної компетентності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Актуальні проблеми вищої професійної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 березня 2013 р.). – Київ : НАУ, 2013. – С. 107–108.

12. Ципіна Д.С. Визначення змісту формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів у процесі магістерської підготовки/ Д.С.Ципіна // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : тези доповідей Міжнар. наук.-теор. конф. студентів і аспірантів (Харків, 10-11 квітня 2013 р.). – Харків : НТУ «ХПІ», 2013. – Ч. 2. – С. 154–155.

13. Tsyypina D. Analyse der Inhaltskomponenten der Entwicklung der rhetorischen Kompetenzfähigkeit künftiger Manager im Rahmen des Masterstudiums / D.Tsyypina // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15-16 травня 2013 р.). – Харків : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. – С. 446–450.

14. Ципіна Д.С. Обґрунтування критеріїв, показників і рівнів сформованості риторичної компетентності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 4-5 березня 2014 р.). – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. – Т. 2. – С. 168–171.

15. Ципіна Д.С. Концептуальні засади педагогічного дослідження формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів / Д.С.Ципіна // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11-12 червня 2014 р.). – Харків : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2014. – С. 345–347.

16. Ципіна Д.С. Особливості педагогічної системи формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки / Д.С.Ципіна // Компетентнісно орієнтований підхід до освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 4 грудня 2014 р.). – Харків: ФОП Шейніна О.В., 2014. – С. 244–245.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

17. Ципіна Д.С. Тренінги з формування риторичної компетентності : навч. посібн. / Д.С.Ципіна. – Х.: ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. – 68 с.

АНОТАЦІЇ

Ципіна Д.С. Формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2015.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми підвищення рівня сформованості риторичної компетентності (РК) майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки. У дисертації визначено сутність РК, уточнено її структуру в єдності компонентів – мотиваційного, концептуально-когнітивного, комунікативно-діяльнісного, рефлексивного.

Проаналізовано системи формування РК майбутніх магістрів з менеджменту в процесі професійної підготовки. Визначено особливості формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури. Уточнено критерії, показники, рівні сформованості РК майбутніх менеджерів; на наукових засадах теоретично обґрунтовано і розроблено модель формування РК.

Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено на практиці педагогічну технологію формування РК майбутніх менеджерів в умовах магістратури, схарактеризовано її етапи: удосконалення вимовних, лексичних, граматичних навичок; формування вмінь монологічного мовлення; формування вмінь діалогічного мовлення; доведено ефективність реалізації розробленої технології.

Ключові слова: магістерська підготовка, магістр галузі знань «Менеджмент», модель, педагогічна технологія, педагогічний процес, риторизація професійної підготовки, риторична компетентність.

Цыпина Д.С. Формирование риторической компетентности будущих менеджеров в условиях магистерской подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2015.

Диссертационная работа посвящена разрешению научной проблемы повышения уровня сформированности риторической компетентности (РК) будущих менеджеров в условиях магистерской подготовки. В диссертации определены суть, функции РК, уточнена ее структура в единстве компонентов – мотивационного, концептуально-когнитивного, коммуникативно-деятельностного, рефлексивного. Мотивационный компонент РК выражает потребности будущего менеджера в формировании РК, мотивы и волевое проявление к осуществлению риторической деятельности. Концептуально-когнитивный компонент РК включает необходимые знания относительно объекта изучения, а также способы получения новых знаний риторической направленности, включая поиск, систематизацию и анализ информации, системно-творческий подход к ее отбору. Коммуникативно-деятельностный компонент РК связан с опытом реализации усвоенных производственных, лексических, грамматических навыков, умений монологической и диалогической речи будущего менеджера, что позволяет ему эффективно действовать в стандартных и нестандартных коммуникативных ситуациях профессиональной деятельности. Рефлексивный компонент РК предусматривает оценивание риторической деятельности, как собственной, так и партнеров по коммуникации. На основе анализа научной литературы выделены функции РК в профессиональной деятельности менеджера: мотивация, познание, формирование, развитие, коммуникация, регуляция взаимоотношений в коллективе, интеграция внутри рабочей группы, воспитание.

Теоретическое обобщение научной литературы позволило рассматривать РК менеджера как сформированную способность осуществлять эффективную риторическую деятельность в профессиональной сфере, которая охватывает

системные знания по риторике, необходимые для осуществления функций управления, и способов получения новых знаний риторической направленности, риторические умения и навыки, а также совокупность личностных качеств, которые проявляются через мотивированность, волю и способность к рефлексии.

Определены особенности формирования РК будущих менеджеров в условиях магистерской подготовки. Данный процесс предусматривает такую организацию учебной и внеучебной деятельности, во время которой магистранты поэтапно приобретают опыт осуществления риторической деятельности в профессиональной сфере. Формирование РК осуществляется на основе риторизации профессиональной подготовки магистров отрасли знаний «Менеджмент», а также интеграции содержания формирования РК с содержанием дисциплин профессиональной подготовки менеджеров. Формирование РК будущих менеджеров в условиях магистерской подготовки определено как целостный педагогический процесс поэтапного усвоения системных знаний по риторике и способов их получения, овладения риторическими умениями и навыками, а также развития личностных качеств, необходимых для успешного выполнения риторической деятельности в профессиональной сфере.

Определены критерии и показатели сформированности РК: знаниевый (полнота, оперативность, гибкость знаний; способы получения новых знаний риторической направленности); речевой (культура речи, техника речи, сформированность умений монологической и диалогической речи); субъектный (мотивация и воля к приобретению и совершенствованию риторической компетентности; рефлексия собственного риторического опыта, анализ риторической деятельности партнеров по коммуникации).

Разработана модель формирования РК будущих менеджеров в условиях магистратуры, которая отображает особенности формирования РК и включает основную цель, а также концептуально-диагностический, содержательный, процессуальный и контрольный блоки.

Теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена педагогическая технология формирования РК будущих менеджеров в условиях магистратуры, которая состоит из трех этапов: совершенствования произносительных, лексических, грамматических навыков; формирования умений монологической речи; формирование умений диалогической речи и инвариантных каждому этапу микроэтапов реализации учебной деятельности (мотивационно-целевого, когнитивно-ориентировочного, деятельностно-операционного, оценочно-коррекционного), что повышает качество формирования риторической компетентности. На каждом этапе дана характеристика целям, содержанию, методам, формам и средствам формирования РК.

Разработанная и апробированная педагогическая технология позволила повысить уровень сформированности РК будущих менеджеров, что подтверждается результатами экспериментальной работы. Эксперимент показал, что большинство магистрантов ЭГ отрасли знаний «Менеджмент» достигли среднего и высокого уровней сформированности РК. В экспериментальной группе на 19,54% возросло количество магистрантов с высоким уровнем сформированности РК, в контрольной

группе этот показатель составил 1,15%. Зафиксировано значительное уменьшение количества магистрантов ЭГ с низким уровнем сформированности РК – с 49,42% до 22,61%.

Ключевые слова: магистерская подготовка, магистр отрасли знаний «Менеджмент», модель, педагогическая технология, педагогический процесс, риторизация профессиональной подготовки, риторическая компетентность.

Tsykina D.S. Formation of rhetorical competence of future masters in management. – Manuscript.

The dissertation for a Candidate Degree in Pedagogy, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to theoretic and experimental research of the problem of increasing of level of the formed rhetorical competence of future masters in management. Given the definition of «rhetorical competence of future manager», analyzed its essence and structure, determined its components.

Theoretically grounded and developed approaches, principles, goals, methods, forms and tools of forming of rhetorical competence. Criteria, indicators and levels of formed rhetorical competence are concretized. The model of rhetorical competence formation has been worked out and substantiated on scientific grounds. The educational technology of rhetorical competence formation was developed, scientifically grounded and practically tested. The system of didactic tools aimed at gradual moving students up on the level of learning activity self-management was implemented. The experimental data obtained, proved the positive dynamics as a result of the developed educational technology implementation.

Key words: magistracy, master in the field “Management”, educational technology, educational process, model, rhetorical activity, rhetorical competence, rhetorization.

Підписано до друку 20 грудня 2015 р. Формат 60x90/16.
Обсяг 0,9 ум. друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 100 прим. Зам. № 152803

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул.Чернишевського, 28-А.
(057)754-49-42

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4863 від 12.03.2015 р.